

یارانه صادراتی در تجارت محصولات کشاورزی ایران

ماندانا طوسی ، سعید یزدانی *

چکیده :

روابط بازرگانی که هر کشور در سطح بین المللی با سایر کشورها انجام می دهد می تواند بر رشد اقتصادی آن کشور تاثیر بگذارد و نقش مهمی در تعیین وضعیت و آینده کشور داشته باشد . در شرایط فعلی برنامه توسعه صادرات غیر نفتی ، بویژه در خصوص استقلال اقتصادی و رهایی از درآمدهای تک محصولی نفت ، در سرلوحه برنامه های اقتصادی دولت قرار دارد که بین صادرات غیر نفتی ، صادرات محصولات کشاورزی با توجه به توانایی های بالقوه این بخش ، نقش سرنوشت سازی در فرایند توسعه داشته است لذا با در نظر گرفتن این توانایی ها توجه به توسعه تولید و صادرات این دسته از محصولات از اهمیت چشمگیری برخوردار است . بدین منظور مدت زمانی است که از سوی دولت یارانه صادراتی به عنوان راهکار عملی در رسیدن به توسعه صادرات و حمایت از تولیدکنندگان داخلی مورد توجه قرار گرفته است به عبارت دیگر وجود امکانات بالقوه در کشور توجه سیاستگذاران را به این ابزار سیاستی جلب کرده است . گفتنی است در این راستا تحقیق حاضر پیرامون یارانه صادراتی در کشور صورت گرفته است تا بتوان ضمن شناسایی این ابزار سیاستی ، زمینه را برای کاهش هزینه در پرداخت یارانه و در نتیجه افزایش کارایی یارانه صادراتی تخصیص یافته فراهم سازد . از اهداف اصلی این تحقیق شناخت سیاست یارانه صادراتی و نقش آن در توسعه صادرات محصولات کشاورزی می باشد و تلاش بر این است که ضمن ارائه یک روش برای محاسبه میزان یارانه صادراتی به بررسی وضعیت یارانه صادراتی در ایران و ارزیابی آن پرداخته شود . در ارزیابی این سیاست سعی می شود نحوه و میزان پرداخت یارانه صادراتی و چگونگی اثر گذاری آن در افزایش صادرات محصولات منتخب کشاورزی بررسی شده و جنبه های مثبت و منفی آن شناسایی شود . به منظور بررسی اهداف مذکور و اثرات مختلف ابزار سیاستی یارانه صادراتی در ایران و عوامل مؤثر بر کارایی آن از الگوهای تعادل جزئی برای شبیه سازی اقتصادی استفاده شده است . در این روش وضعیت اقتصادی کشور (برای محصولات کشاورزی مشمول یارانه) برای حالت های مختلف در چارچوب معادلات ریاضی شبیه سازی شده و سپس واکنش سیستم اقتصادی به سیاست اتخاذ شده در قالب سناریوهای مختلف با فرضی متفاوت مورد بررسی قرار می گیرد . در نهایت با توجه به آمار در دسترس مطابق روابط ارائه شده محاسبات برای محصولات چای و میگوی پرورشی صورت گرفته است و نتایج حاصله حاکی از آن است که عوامل متفاوتی از جمله کسش تقاضای خارجی ، کسش مازاد عرضه داخلی ، سهم مصرف داخلی و صادرات محصول از تولید آن و در شرایطی قیمت جهانی و نرخ ارز بر میزان کارایی یارانه صادراتی مؤثر بوده و عدم توجه به این عوامل باعث انحراف در دستیابی به اهداف و کاهش کارایی یارانه صادراتی خواهد شد .

1- مقدمه

روابط بازرگانی که هر کشور در سطح بین المللی با سایر کشورها انجام می دهد می تواند بر رشد اقتصادی آن کشور تاثیر بگذارد و نقش مهمی در تعیین وضعیت و آینده کشور داشته باشد . در کشورهای در حال توسعه تجارت خارجی بویژه پس از جنگ جهانی دوم نه تنها وسیله ای برای تامین نیازها و کمبودها بوده بلکه در بعد وسیعتر به صورت راهبردی برای توسعه اقتصادی این گروه از کشورها مطرح شده است . در این ارتباط دو استراتژی مهم تجاری به نامهای جانیشینی واردات و توسعه صادرات مطرح می باشد که

* به ترتیب پژوهشگر مؤسسه پژوهش های برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی و دانشیار دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران

امروزه ثابت شده رشد اقتصادی کشورها به دلایلی چند با رشد صادرات آنها ارتباط مستقیم دارد. مهمترین دلیل این است که صادرات جزئی از تقاضای کل جامعه محسوب شده و اثر مستقیم و تکاثری بر روی تولید داخلی دارد. در نتیجه در شرایط فعلی برنامه توسعه صادرات غیر نفتی، بویژه در خصوص استقلال اقتصادی و رهایی از درآمدهای تک محصولی نفت، در سرلوحه برنامه های اقتصادی دولت قرار دارد. برای توفیق در امر توسعه صادرات لازم است که با یک نگرش جامع و سیستمی، در ضمن آنکه به نیازهای داخلی توجه می شود، با خلق مزیت های نسبی و تقویت ظرفیت های صادراتی کشور و فراهم آوردن زمینه های لازم برای فعالیت بیشتر بخش های تولیدی و صادراتی، به حضور و مشارکت بیشتر در تجارت جهانی اهتمام شود.

کشور ما سرزمین پهناوری است که از شرایط آب و هوایی و اقلیمی بسیار متنوعی برخوردار است. همین شرایط آب و هوایی متنوع زمینه مساعدی را برای تولید انواع و اقسام محصولات کشاورزی فراهم می نماید. بخشی از این تولیدات به مصرف داخلی می رسد و اما بخش عمده ای از آن نیز قابل صدور به کشورهای دیگر است. با صدور این دسته از محصولات به خارج از کشور می توان میزان قابل توجهی ارزش را وارد سیستم اقتصادی کشور کرد. تکیه بر صادرات محصولات کشاورزی که یکی از اقلام عمده صادرات غیر نفتی می باشد از ابعاد مختلفی دارای اهمیت است.

اولین بعد مربوط به نقش صادرات محصولات کشاورزی در افزایش ظرفیتهای تولیدی این محصولات است اصولاً میزان تولید بر مبنای تقاضا شکل می گیرد. تقاضا ممکن است ناشی از عوامل داخلی و خارجی باشد. فقدان عوامل خارجی تقاضا سبب خواهد شد که تولید تنها بر مبنای عوامل داخلی تقاضا شکل گرفته و بنابراین علی رغم امکان بالقوه تولید بیشتر، تولید تنها برای مصرف داخلی صورت می گیرد. اما چنانچه تقاضای خارجی و صادرات وجود داشته باشد، طبیعی است که می توان ظرفیتهای بلااستفاده را به کار گرفت و اقدام به صادرات کرد. بین ظرفیتهای تولیدی محصولات کشاورزی و صادرات این گونه محصولات یک رابطه متقابل وجود دارد به گونه ای که هر چه صادرات محصولات کشاورزی افزایش یابد باعث می شود که ظرفیت های بالقوه بیشتری به تولید محصولات کشاورزی اختصاص یابد و عملاً میزان تولید محصولات کشاورزی افزایش یابد.

بعد دوم اهمیت صادرات محصولات کشاورزی مربوط به مساله اشتغال برمی گردد. مصادیق اثرگذاری صادرات محصولات کشاورزی بر اشتغال را می توان در زمینه های تولید، گردآوری، بسته بندی، صدور و بازاریابی اینگونه محصولات یافت. طبیعی است که هرچه میزان صادرات محصولات کشاورزی افزایش یابد، تعداد بیشتری از نیروی انسانی را برای تولید اینگونه محصولات طلب می نماید و به تبع این امر یعنی تولید و صادرات بیشتر، نیروی انسانی بیشتری را در بخش های مختلف جمع آوری، بسته بندی و صدور اینگونه محصولات طلب می نماید. این در حالی است که برآوردهای صورت گرفته نشان می دهد عرضه نیروی کار مدت ها با سرعت به افزایش خود ادامه داده و نرخ رشد نیروی کار به طور متوسط 3/3 درصد در دوره 85-1381 خواهد بود. در

واقع در صورت تداوم وضعیت موجود ، نرخ بیکاری در سال 1385 به 21 درصد خواهد رسید و با نظری به آینده می توان گفت بیکاری کماکان يك مشکل حاد در کشور خواهد بود.

نتیجتاً فراهم سازی فرصت های شغلی برای نیروی کاری که رشد بیش از نیم میلیون نفر در سال را تجربه می کند ، به صورت حادثترین موضوع پیش روی سیاستگذاران ایران قرار دارد و در نهایت می توان گفت نقش صادرات محصولات کشاورزی و افزایش آن در این مسیر در خور توجه می باشد .

بعد سوم اهمیت صادرات محصولات کشاورزی که در شرایط فعلی بسیار مهم و حیاتی است مربوط به سهم صادرات این نوع محصولات در ایجاد درآمدهای ارزی می باشد . با توجه به اینکه از يك طرف درآمدهای ارزی حاصل از فروش نفت کشورمان در یکی دو دهه اخیر به خاطر عدم ثبات قیمت نفت خام نوسانات زیادی داشته و از طرف دیگر محدودیت این منابع برای کسب درآمد ارزی لزوم توجه به کسب درآمدهای ارزی حاصل از صادرات محصولات غیر نفتی را طلب می نماید . لذا با در نظر گرفتن ابعاد مهم و حیاتی فوق توجه به توسعه تولید و صادرات این دسته از محصولات از اهمیت چشمگیری برخوردار است .

بدین منظور مدت زمانی است که از سوی دولت یارانه صادراتی به عنوان راهکار عملی در رسیدن به توسعه صادرات و حمایت از تولیدکنندگان داخلی مورد توجه قرار گرفته است به عبارت دیگر وجود امکانات بالقوه در کشور توجه سیاستگذاران را به این ابزار سیاستی جلب کرده است .

گستره یارانه ها از پرداخت صرفاً نقدی به شرکت ها بر اساس میزان صادرات آنها تا سیستم های پیچیده تخفیف های مالیاتی ، وام ها ، بیمه نامه ها و قیمت گذاری دیده می شود .

در ایران مدت زمانی است که سالانه بخشی از بودجه دولت صرف یارانه های صادراتی می شود . همانطور که در جدول 2 ملاحظه می شود اقدامات کمی دولت با هدف کاهش هزینه های سر راه صادرات به منظور رقابتی نمودن کالاها و خدمات صادراتی و ایجاد ظرفیتهای جدید ویژه صادرات که در قالب یارانه های مستقیم و غیر مستقیم صادراتی صورت می گیرد ، هزینه بالایی را بر دولت تحمیل می کند . در صورتیکه با توجه به سابقه کوتاه یارانه صادراتی در کشور ، جنبه های مبهمی چون روشی منطقی برای تعیین میزان یارانه ، معیاری برای انتخاب کالاهای مشمول، نحوه و زمان پرداخت یارانه های صادراتی و .... وجود دارد . در این راستا با انجام تحقیقی پیرامون یارانه صادراتی و قوانین و مقررات مصوبه دولت مربوط به آن، می توان بخش عمده ایی از تنگناها و نارسائی در نحوه بکارگیری این ابزار سیاستی را شناسایی کرد و به دنبال راه حل مناسب برای آنها بود که طبیعی است پی گیری این امر می تواند ضمن توسعه صادرات ، زمینه را برای کاهش هزینه در پرداخت یارانه و در نتیجه افزایش کارایی یارانه صادراتی تخصیص یافته فراهم سازد .

2- جایگاه یارانه صادراتی در سیاستهای بازرگانی دولت

همانطور که در جدول 2 مشاهده می شود یکی از سیاستهای مهم بازرگانی، سیاست تشویق صادرات است . بسیاری از کشورهای در حال توسعه به منظور افزایش درآمدهای ارزی و ارتقاء قدرت رقابت بین المللی خود ناگزیر به

تغییراتی در سیاست های تجاری خود می باشند. آنچه که تحت عنوان سیاست های مختلف و پشتیبانی کننده فعالیت های صادراتی که در کشورهای مختلف با اولویت های متفاوت به عنوان ابزاری جهت تشویق و توسعه صادرات به کار گرفته می شود (از جمله سیاست یارانه صادراتی)، در حقیقت در پی پیاده کردن یکی از اهداف کلی زیر است:

- ایجاد امکانات برای صادرات
  - تامین و کاهش هزینه های تولید و صدور کالاهای صادراتی
  - افزایش قابلیت رقابت بین المللی
  - ایجاد محیط امن برای فعالیت های صادراتی
- حمایت از صادرات به منظور کاهش قیمت فروش در بازارهای جهانی صورت می گیرد و این اقدام، نتایجی همچون گرفتن بازار خارجی از رقبا و یا افزایش مصرف کشور وارد کننده را در پی دارد.

جدول 1- جایگاه یارانه صادراتی در سیاستهای بازرگانی دولت

سیاستهای بازرگانی دولت		
سیاستهای توسعه صادرات	سیاستهای جانشینی و اردات	سیاستهای ارزی
<p>سیاستهای تشویق صادرات :</p> <ul style="list-style-type: none"> - صندوق اضطراری حمایت از صادرات - تخفیف پیمان ارزی برای صادرکنندگان - بازپرداخت حقوق و عوارض گمرکی - یارانه های صادراتی 	<p>سیاستهای تعرفه ای :</p> <ul style="list-style-type: none"> - تعرفه و شبه تعرفه سیاستهای غیر تعرفه ای : - محدودیت مقداری (سهمیه وارداتی) - مجوزهای محدود کننده - ممنوعیتهای - استانداردها و مقررات فنی 	<p>انواع نظام های ارزی :</p> <ul style="list-style-type: none"> - نظام نرخ ارز تثبیت شده (نظام نرخ ارز ثابت) - نظام نرخ ارز شناور - نظام ارزی انعطاف پذیر مدیریت شده - نظام نرخ ارز قفل شده قابل تعدیل - نظام نرخ ارز قفل شده خزنده - نظام های نرخ ارز متعدد (چند نرخ)

3- یارانه صادراتی

یارانه های صادراتی، یکی از انواع حمایت‌های رایج دولتی است. روش پرداخت یارانه های صادراتی به مقیاس بسیار وسیع، در کشورهایی که دارای قدرت مالی کافی هستند به کار گرفته می شود که نتیجه آن، کاهش قیمت جهانی برخی از محصولات است.

آثار و منافع حاصل از این یارانه ها نصیب کشورهای وارد کننده کالاهای یارانه ای می شود. زیرا به کارگیری ابزار سیاستی یارانه صادراتی قیمت کالاهای صادراتی را در بازار جهانی کاهش می دهد. این نوع کمکها، ممکن است تا تصاحب بازارهای جهانی و تطبیق تولید کنندگان با شرایط موجود، ادامه داشته باشد.

یارانه از نظر گات 1 مفهوم وسیعی دارد و شامل « هر شکل حمایت درآمدي یا قیمتی که بطور مستقیم یا غیر مستقیم در جهت افزایش صادرات هر محصول عمل کند » میشود و در واقعیت تجارت با کشورهای توسعه یافته یارانه (صادرات) هر نوع کمکی است که در غیاب آن، صادرات در سطحی پایین قرار می گرفت.

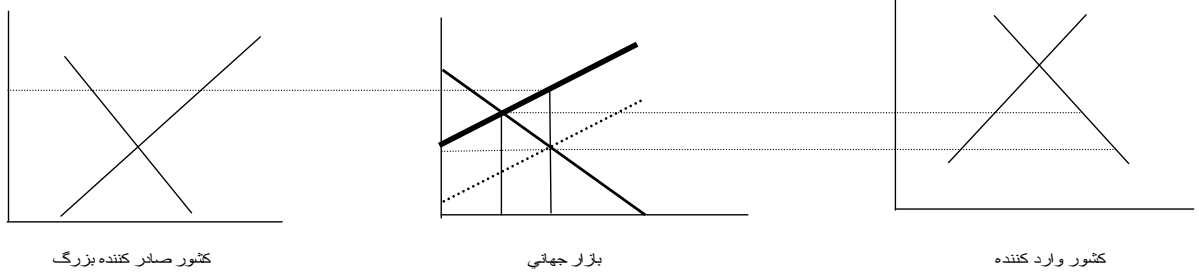
برای آشنایی بیشتر با نحوه کارکرد یارانه صادراتی خلاصه ای از نحوه اثر گذاری یارانه صادراتی بر متغیرهای اقتصادی از جمله مقدار، تولید، تقاضا و میزان تجارت (واردات و صادرات) آورده شده که در دو حالت کلی (کشور صادرکننده بزرگ و کوچک) و در قالب نمودار و جداول بدان اشاره شده است.

همانطور که مشاهده می شود نمودار 1 در حالتی است که کشور صادرکننده و پرداخت کننده یارانه صادراتی، از جمله کشورهای بزرگ محسوب می شود و نمودار 2 مربوط به زمانی است که کشور صادرکننده و پرداخت کننده یارانه صادراتی، با توجه به سهم تجارت در بازار جهانی، از جمله کشورهای کوچک به شمار می آید.

با توجه به نمودارها می توان نتیجه گرفت کشور صادرکننده بزرگ ضمن حمایت از صادرکنندگان و تولید کنندگان داخلی با پرداخت یارانه های صادراتی به کشور وارد کننده آسیب می رساند در صورتیکه پرداخت آن توسط یک کشور صادرکننده کوچک هیچگونه اثر سوءي بر کشور واردکننده نخواهد داشت.

نمودار 1- اثر یارانه صادراتی بر قیمت، تولید، تقاضا و میزان تجارت در کشور صادرکننده، کشور واردکننده و بازار جهانی با فرض صادرکننده بزرگ

کشور صادر کننده بزرگ

بازار جهانی

کشور وارد کننده

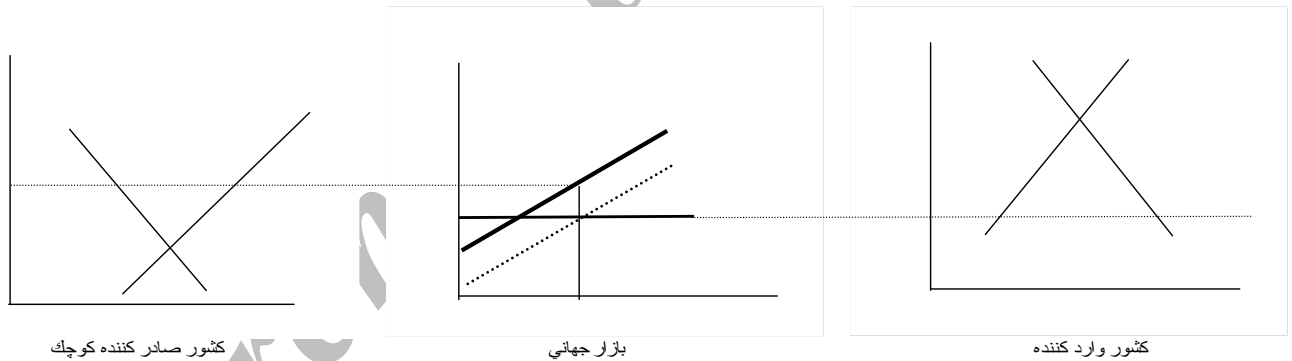
سیاست یارانه صادراتی	قیمت	تولید	تقاضا	مقدار
صادرکننده بزرگ	+	+	-	+
بازار جهانی	0			0
وارد کننده	-	-	+	+

+ اثر مثبت (افزاینده)

- اثر منفی (کاهنده)

0 عدم تاثیر بر متغیر

نمودار 2- اثر یارانه صادراتی بر قیمت، تولید، تقاضا و میزان تجارت در کشور صادرکننده، کشور واردکننده و بازار جهانی با فرض صادرکننده کوچک

کشور صادر کننده کوچک

بازار جهانی

کشور وارد کننده

سیاست یارانه صادراتی	قیمت	تولید	تقاضا	مقدار
صادرکننده کوچک	+	+	-	+
بازار جهانی	0			0
وارد کننده	0	0	0	0

+ اثر مثبت (افزاینده)

- اثر منفی (کاهنده)

0 عدم تاثیر بر متغیر

یارانه های صادراتی، پاداش و جایزه صادراتی چه در کشورهای در حال توسعه و چه در کشورهای پیشرفته جایگاه ویژه ای در میان سیاستهای حمایت از صادرات دارد و اکثریت کشورهای بزرگ صادرکننده در ابتدای پروسه جهش صادراتی در سطح وسیعی از این ابزار استفاده کرده اند و رفته رفته این نوع حمایت را که بیشتر به دلیل محدودیت های سازمان تجارت جهانی، کاهش داده اند و در کشور ما مدت زمانی است این روش (یارانه صادراتی) برای تشویق صادرات، اهمیت و جایگاه ویژه یافته و نیازمند توجه بیشتر می باشد. زیرا همانگونه که ملاحظه می شود هزینه های صادرکنندگان و تولید کنندگان کالاهای صادراتی مناسب با تورم دو رقمی حاکم بر اقتصاد، هر ساله در حال افزایش است و مسئله حاشیه سود صادرکننده را کاهش داده و رفته رفته آن را به زیان تبدیل می کند. لذا برای جبران این معضل بزرگ و خسارت ناشی از آن صادرکنندگان، که مهمترین عامل باز دارنده صادرات می باشد، باید یارانه های نقدی صادراتی افزایش دهیم تا حداقل درصد قابل توجهی از خسارت صادرکنندگان جبران گردد برای اولین بار در کشور در سال 1343 و به منظور تشویق صادرات، برای صدور کالاهای سنگ آهن، سنگ سرب، سنگ منگنز، کرومیت و سالامبور و صدف 20 درصد و برای صدور سنگ روی حداکثر 10 درصد قیمت فوب آنها جایزه تخصیص یافت.

از آن سال ها تا سال 1379 توجه لازم به این ابزار حمایتی از صادرات صورت نگرفته است. اما در سالهای اخیر به یارانه های صادراتی در سیاست های توسعه و تشویق صادرات توجه خاصی شده است.

کالاهای که در سه چهار سال اخیر مشمول دریافت یارانه های صادراتی بوده اند به سه دسته تقسیم می شوند:

- 1- محصولات نساجی و چرم ، 2- محصولات کشاورزی و دامپروری ، 3- کلیه کالای صادراتی به سه معیار ارزش افزوده، بازار جدید صادراتی و کالای جدید صادراتی.

طی بررسیهای صورت گرفته، دولت در پرداخت یارانه های صادراتی و ویژگی کالاهای مشمول یکی از اهداف ذیل را ملاک عمل قرار داده است:

الف- جبران زیان و خسارت صادرکنندگان در اثر نوسانات بازار جهانی

ب- حفظ یا افزایش میزان صادرات کالاهایی که در اثر افزایش هزینه های داخلی توسط عواملی چون ثابت بودن نرخ ارز در سالهای اخیر و سایر عوامل، رفته رفته قدرت رقابت را در بازار جهانی از دست می دهند.

ج- افزایش تولید و خدمات کالاهای با ارزش افزوده بالا

د- تنوع بخشیدن به اقلام کالاهای صادراتی و گسترش بازارهای هدف صادرات

ه - همچنین جبران خسارت ناشی از نوسان (کاهش) نرخ ارز

جدول ۲- وضعیت پرداخت یارانه های صادراتی در ایران

یارانه های غیر مستقیم	یارانه های مستقیم
<ul style="list-style-type: none"> - معاف شدن صادرکنندگان از پرداخت هر گونه عوارض و مالیات. - بخشودگی و تسهیلات ویژه برای صادرکنندگان دارای تعهدات معوقه ارزی. - استرداد سود بازرگانی و حقوق گمرکی مواد، کالاها، تجهیزات و قطعات بکار رفته در کالاهای صادراتی. - تامین خسارات صادرکنندگان و عدم النفع ناشی از تقویت ارزش پول ملی و کاهش نرخ ارزهای خارجی - کمک به صندوقهای غیر دولتی توسعه صادرات - پرداخت 20 تا 50 درصد هزینه های مشارکت واحدهای تولیدی-صادراتی در نمایشگاههای خارج از کشور - پرداخت 20 تا 50 درصد هزینه های هیات های تجاری و بازاریابی اعزامی به خارج از کشور - کمک به ایجاد پایانه های صادراتی در نقاط مختلف کشور - کمک به آموزش، تبلیغات و بازاریابی، تهیه انواع نرم افزار، کاتالوگ، برای کالاها و خدمات صادراتی - توسعه و به روز کردن بانکهای اطلاعاتی صادرکنندگان و محصولات صادراتی کشور - گسترش و تقویت وب سایتهای تجاری - اجرای پروژه های تحقیق و توسعه در سطوح ملی و منطقه ای در راستای خلق مزیتها رقابتی جدید در عرصه صادرات - کمک به موسسات و مراکز تحقیقاتی و بسته بندی - کمک به تقویت و توسعه تشکلهای صادراتی - کمک به اجرای پروژه های منطقه ای و برنامه های کمیته های توسعه صادرات 	<ul style="list-style-type: none"> - اعطای یارانه به برخی از کالاهای صادراتی که دچار بحران شده اند، پرداخت یارانه به صادرکنندگان کشمش، تخم مرغ و مرغ، میگو، چای. - پرداخت جوایز صادراتی و کمک به اجرای برنامه های جهش صادراتی در قالب، پرداخت جوایز صادراتی متناسب با ارزش افزوده کالاها و خدمات : - اقدامات مربوط به جهش صادراتی به صورت عام - بر اساس سه معیار ارزش افزوده، صادرات کالا و خدمات جدید و صادرات به بازار های جدید - متناسب با ارزش افزوده و بر مبنای جدول (۱-۴) - پرداخت جوایز صادراتی بر مبنای آخرین قیمت های پایه صادراتی - تعیین ارزش افزوده توسط کارگروهی به مسئولیت مرکز توسعه صادرات، وزارتخانه تولیدی ذیربط و گمرک ایران - بازار های جدید مشمول دریافت 2 درصد جایزه صادراتی علاوه بر جوایز ارزش افزوده - صدور کالا یا خدمات جدید مشمول دریافت 3 درصد جایزه صادراتی علاوه بر جوایز ارزش افزوده - جوایز صادراتی مشمول کالاهای صادراتی با منشاء تولید داخلی - عدم تعلق به صادر کنندگانی که از منابع مختلف یارانه یا جایزه صادراتی دریافت می نمایند
	<p>- پرداخت هزینه های تشویق صادرکنندگان نمونه،</p>

جدول ۳- میزان یارانه صادراتی کالاهای کشاورزی در ایران

میکوی پرورشی	چای	تخم مرغ و گوشت مرغ	کشمش	شماره مصوبه
34/114480 سال (81)	34/1288 سال (80)	34/210 سال (80)	34/1816 سال (79)	یارانه تخصیصی (میلیارد ریال)
18	17	40	12	تعداد پرونده تشکیل شده (فقره)
14	42	93	131	تعداد متقاضیان مشمول دریافت
8	36	91	126	میزان یارانه
هر کیلو 3000 ریال	هر کیلو چای تازه داخلی 1600 و چای سنواتی 1000 ریال	هر کیلو تخم مرغ 1000 و هر کیلو مرغ 2000 ریال	10% ارز حاصل از صادرات	مبلغ یارانه پرداخت شده (میلیون ریال)
3.1	5602.6	19559	9409.9	

پنجمین کنفرانس دوسالانه اقتصاد کشاورزی ایران (مطالعه موردی چای و میگوی پرورشی)

۱۳۸۲، شهریور - دانشگاه سیستان و بلوچستان (مجلس)

میگوی پرورشی	چای	
<p>- يك محصول تقريباً لوکس - بالا بودن هزینه تولید - پایین بودن قدرت چانه زنی - ساختار نامناسب بازار و بازاریابی نامناسب - رکود حاکم بر بازار میگو بعد از حادثه تروریستی 11 سپتامبر در امریکا - عودت محموله های ارسالی از کشورهای آسیایی به کشورهای عضو اتحادیه اروپا به دلیل وجود بقایای آنتی بیوتیک و تشدید رکود حاکم بر بازار .</p>	<p>- پایین بودن کیفیت چای داخلی عرضه شده توسط سازمان چای کشور - انباشت آن در انبارها - تغییر ذائقه بخشی از مصرف کنندگان به سمت چای خارجی - رکود بازار چای داخلی، پایین بودن کارایی در صنعت چای - بروز انواع سوء استفاده از جمله قاچاق و تقلب در بازار این کالا</p>	<p>قبل از سال 1379</p>
<p>کشور در تولید میگو مزیت نسبی دارد و میگوی صادراتی کشورمان يك جایگزین مناسب برای میگوی صادراتی جهانی بوده و می تواند سهم بیشتری از بازار جهانی را به خود اختصاص بدهد و در نهایت این امر حکایت از قدرت بالای میگوی کشورمان در سطح جهانی دارد و از طرف دیگر به هیچ عنوان بازار داخلی میگوی کشورمان بعنوان يك رقیب برای صادرات آن محسوب نگردیده و برای صادرکنندگان ایرانی حفظ بازارهای خارجی همواره اهمیت بیشتری داشته است در نتیجه با توجه به سیاستهای کلی دولت در زمینه گسترش صادرات غیر نفتی و از طرفی وجود تقاضای بالا برای این محصول با توجه به مقبولیت و پذیرشی که در سطح جهانی برای آن وجود دارد، بایستی ترتیبی اندیشیده شود تا از طریق اعطای تسهیلات و حمایتهای قانونی در امر تولید و صادرات، موجبات افزایش انگیزه برای سرمایه گذاری در این صنعت و صادرات و افزایش سهم در بازارهای جهانی فراهم گردد.</p>	<p>- هزینه های بالایی تولید - سخت گیری کارخانجات در خرید برگ سبز و تعیین کیفیت آن - عدم رعایت نرخ های مصوب کمیته اجرایی طرح اصلاح ساختار چای - و خرید برگ سبز با قیمت های پایین تر از کشاورزان (چایکاران به علت شرایط خاص برگ سبز و فقدان خاصیت انبارداری ناگزیر از فروش آن می باشند)</p>	<p>مسائل و مشکلات بازار آغاز طرح اصلاح ساختار چای از سال 1379</p> <p>علت تخصیص یارانه صادراتی</p>

4- روش تحقیق (مدل سازی):

همانگونه که می دانیم پدیده های اقتصادی به حد کافی پیچیده هستند و بررسی عوامل مؤثر بر آنها و نیز شدت تاثیر پذیری آنها کاری مشکل است لذا بدین منظور سعی می شود مدلی کلی تدوین شده و با استفاده از زبان ریاضی رابطه بین پدیده مورد نظر و دیگر عوامل مؤثر بر آن شناسایی و بیان گردد. طبیعی است الگویی که بدین منظور تدوین می گردد، ضمن حفظ ویژگیهای اصلی و مهم پدیده مورد نظر در حد امکان از همه ویژگیهای غیر مهم یا غیر ضروری به جهت ساده سازی صرف نظر میشود. بدین ترتیب می توان الگو را در چارچوب کلی و ساده شده ای از واقعیت تعریف نمود. در این مطالعه هدف بررسی تاثیر یارانه صادراتی بر وضعیت کالای مشمول یارانه در بازار داخلی و جهانی می باشد. برای بررسی هدفهای مورد نظر در این تحقیق مدلی که در مطالعات آلستون²، اسکوبی³، دافی⁴، ولگنانت⁵، پادل⁶ و دیگران⁷ دیده می شود، در نظر گرفته شده است. که بر اساس اصول تعادل جزئی است. در این مدل توابع به صورت کشش خطی در نظر گرفته می شود.

از آنجا که تعیین فرمول وابستگی شدیدی به شرایط اولیه بازار کالای منتخب دارد لذا بدون توجه به شرایط اولیه مدل های مورد استفاده قابل تعمیم به هر نوع کالایی نیست. در نتیجه با توجه به وضعیت کالاهای صادراتی مشمول یارانه در داخل کشور دو حالت کلی در نظر گرفته شده و برای هر یک به تفکیک تعیین مدل صورت گرفته است.

1- حالت اول - در صورتیکه سهم کالای صادراتی در بازار جهانی بسیار کم می باشد و تنها در صورت وجود مازاد عرضه داخلی کشور اقدام به صادرات می کند.

مدل اصلی مورد استفاده در بررسی تاثیر یارانه صادراتی بر اساس اصول تعادل جزئی است و فرض شده است کل عرضه داخلی کشور (تولید + واردات) با مجموع مصرف داخلی و صادرات برابر است. بنابراین:

$$Q_d = f(P_d) \quad (1)$$

$$Q_x = g(P_d - S) \quad (2)$$

$$Q_s = h(P_d) \quad (3)$$

$$Q = Q_s = Q_d + Q_x \quad (4)$$

² - Alston

³ - Scobie

⁴ - Duffy

⁵ - Wohlgenant

⁶ - Paudel

⁷ - Adhikari ، Houston ، Kinnucan

که در آن :

P_d قیمت عمده فروشی محصول در داخل کشور

Q_d مصرف داخلی محصول

Q_s عرضه محصول در داخل کشور

Q_x میزان کل صادرات

با دیفرانسیل گیری از معادلات بالا و تقسیم آن بر متغیر وابسته می توان معادلات را به صورت معادلات رشد فرموله نمود :

$$d \ln Q_d = N_d d \ln P_d \quad (5)$$

$$d \ln Q_x = N_x (d \ln P_d - a) \quad a = ds / P_d \quad (6)$$

$$d \ln Q_s = E d \ln P_d \quad (7)$$

$$d \ln Q_s = K_d d \ln Q_d + K_x d \ln Q_x \quad (8)$$

که در آن :

N_d کشش قیمتی تقاضای داخلی

N_x کشش قیمتی تقاضای خارجی برای محصول داخلی

E کشش قیمتی عرضه داخلی

a نسبت تغییرات یارانه صادراتی به قیمت داخلی

K_d سهم مصرف داخلی از عرضه کل در داخل کشور

K_x سهم صادرات داخلی از عرضه کل در داخل کشور

با قرار دادن روابط (5) الی (7) در رابطه (8) می توان درصد تغییرات قیمت را به صورت تابعی از عوامل مؤثر بر آن در نتیجه پرداخت یارانه صادراتی بدست آورد :

$$d \ln p = \frac{-K_x N_x a}{E - (K_x N_x + K_d N_d)} \quad (9)$$

همچنین می توان رابطه (9) را به تابع یارانه صادراتی تبدیل نمود :

$$ds = \frac{dP \cdot [E - (K_x N_x + K_d N_d)]}{-K_x N_x} \quad (10)$$

2- حالت دوم – در صورتیکه کشور در بازار جهانی سهمی را به خود اختصاص داده است و نتیجتاً قیمت داخلی متأثر از قیمت جهانی خواهد بود .

در این شرایط در مدل اصلی مورد استفاده قیمت جهانی نیز باید مدنظر قرار گیرد . لذا خواهیم داشت :

$$Pd = \alpha + \beta . Pw . r \quad (11)$$

که در آن :

r نرخ ارز

Pw قیمت جهانی

β ضریب انتقال ناقص قیمت جهانی و قیمت داخلی

α تفاوت بین قیمت داخلی و قیمت سر مرز

لازم به ذکر است β رابطه بین قیمت داخلی و قیمت جهانی را نشان می دهد . بدین معنا که يك واحد تغییر در قیمت جهانی چند واحد تغییر در قیمت داخلی را موجب خواهد شد (با ثابت بودن سایر شرایط) .

با دیفرانسیل گیری از معادله بالا (11) معادله تغییرات به صورت زیر خواهد بود :

$$dPd = \beta . Pw . r [d\ln Pw + d\ln r] \quad (12)$$

ولیکن تابع یارانه صادراتی در این حالت مشابه حالت قبل و مطابق با رابطه (5-10) خواهد بود . بنابراین :

$$ds = \frac{dP . [E - (KxNx + KdNd)]}{-KxNx} \quad (13)$$

5- محاسبات

با توجه به اینکه در کشور محدودیت دسترسی به آمار وجود دارد ، از بین کالاهای کشاورزی که طی سالهای اخیر (82-79) یارانه صادراتی به آنها تعلق گرفته (گوشت مرغ و تخم مرغ ، چای، کشمش ، میگوی پرورشی) تنها بررسی و تحلیل وضعیت دو محصول چای و میگوی پرورشی امکان پذیر بوده است .

بدلیل تفاوت هایی که بین این دو محصول وجود دارد چه از نظر شرایط اولیه و چه از نظر هدف دولت از پرداخت یارانه صادراتی ، در نحوه بررسی و مدل سازی آنها اختلافات جزئی مشاهده می شود .

بنابراین جهت آشنایی بیشتر و روشن نمودن تفاوت و اهمیت آنها ، هر يك از دو محصول به صورت مجزا بررسی خواهند شد .

(1) چای

با توجه به وضعیت محصول چای در بازار داخلی و جهانی و همچنین دلیل پرداخت یارانه صادراتی که در فصل چهارم بدان اشاره گردید ، مدل مناسب جهت تحلیل این محصول روش ارائه شده در حالت اول می باشد . جهت آشنایی به نحوه انجام محاسبات ، عملیات محاسبه ای به تفصیل ارائه می گردد .
در جدول (5) مقادیر عددی متغیرهای موجود در روابط (10) و (9) درج گردیده است و دوره زمانی مورد بررسی در این تحلیل سال 1379 (سال پرداخت یارانه صادراتی) و سال 1380 (جهت مقایسه شرایط پس از پرداخت یارانه صادراتی) بوده است .

جدول (5) مقدار پارامترهای موجود در رابطه (10) مربوط به چای			
سال	1379	1380	
1	1600	0	یارانه صادراتی
2	55663	57098	تولید
3	20958	12057	واردات
4	58138	59513	مصرف
5	3,896 ریال	-	قیمت داخلی
6	-1.042	-1.042	Nd
7	1.27	1.27	E
8	0.76	-	Kd
9	0.24	-	Kx

همانطور که در این جدول ملاحظه می شود ، مقادیر عددی مربوط به کشش تقاضا و عرضه داخلی در سطریهای 6 و 7 از مطالعه ای که توسط خسروی نژاد صورت گرفته است ، استخراج شده اند . همچنین مقادیر عددی مندرج در سطر 8 و 9 به ترتیب متعلق به سهم مصرف داخلی و سهم صادرات از عرضه کل می باشد . با استفاده از فرمول (9) و مقادیر عددی مذکور در جدول (5) می توان درصد تغییرات قیمت داخلی چای پس از پرداخت یارانه صادراتی در صورتیکه شرایط اولیه مطابق با آمار و اطلاعات سال 1379 باشد ، محاسبه نمود . البته طی بررسیهای صورت گرفته مقدار عددی کشش تقاضای خارجی یافت نشد . در نتیجه دامنه ای از مقادیر فرضی برای این متغیر در نظر گرفته شده است به نحوی که حالتیهای کشش پذیری و کشش ناپذیری را دربرداشته باشد .

پس از انجام محاسبات نتایج عددی در جدول (6) درج گردیده است .

جدول (6) نتایج محاسبات برای چای براساس جدول (5) و روابط (5) الی (10)				
واحد: (ریال /کیلوگرم)				
	N = - 0.1	N = - 0.7	N = - 2	N = - 5
dlnP	0.0048	0.03	0.08	0.15
dlnQs	0.0060	0.04	0.10	0.19
dlnQd	- 0.0050	- 0.03	- 0.08	- 0.16
dlnQx	0.04	0.27	0.67	1.29

همانطور که در جدول ملاحظه می شود ، پس از محاسبه درصد تغییرات قیمت داخلی و لحاظ نمودن آن در روابط (5) الی (7) درصد تغییرات متغیرهای اصلی اقتصاد که شامل عرضه ، مصرف و صادرات می باشد ، را نیز محاسبه نموده ایم .

همانطور که ملاحظه می گردد نتایج مطابق با تئوری موضوع می باشد بدین معنا که در اثر پرداخت یارانه صادراتی درصد تغییرات قیمت داخلی ، عرضه و صادرات مثبت و درصد تغییرات مصرف داخلی منفی می

باشد. پرداخت یارانه صادراتی منجر به افزایش قیمت داخلی و در نتیجه افزایش عرضه داخلی و کاهش مصرف و نهایتاً افزایش صادرات شده است و همچنین نتایج نشان می دهد در نتیجه پرداخت یارانه صادراتی به عنوان یک ابزار سیاستی جهت حمایت مستقیم صادرات، تغییر بیشتری در میزان صادرات نسبت به سایر متغیرهای اقتصادی صورت گرفته است. از طرفی محاسبات نشان می دهد هر چه تقاضای جهانی یا به عبارت دیگر تقاضای صادرکنندگان کاهش پذیرتر باشد (قدرمطلق مقادیر بزرگتر باشد) درصد تغییرات متغیرهای اقتصادی علی الخصوص صادرات در اثر پرداخت میزان معینی یارانه و با همان شرایط اولیه مفروض بیشتر خواهد بود که مقایسه مقادیر عددی مندرج در ستون $Nx = -0.1$ و $Nx = -5$ تاییدی بر توضیحات مذکور می باشد. جهت تعیین مقادیر قیمت، عرضه، تقاضا و صادرات پس از پرداخت یارانه صادراتی می توان از درصد تغییرات محاسبه شده و درج شده در جدول (6) و همچنین مقادیر اولیه آنها در سال 1379 استفاده نمود. نتایج این بررسی در جدول (7) نشان داده شده است.

جدول (7) نتایج محاسبات برای چای براساس جدول (5) و (6) و روابط (5) الی (10)

واحد: (ریال و تن)

	سال 79	N = - 0.1		N = - 0.7		N = - 2		N = - 5	
		تغییرات	مقادیر پس از پرداخت یارانه	تغییرات	مقادیر پس از پرداخت یارانه	تغییرات	مقادیر پس از پرداخت یارانه	تغییرات	مقادیر پس از پرداخت یارانه
P	3895.7	18.5	3914.2	121.1	4016.9	303.5	4199.2	590.7	4486.4
Qs	76621.0	462.4	77083.4	3026.9	79647.9	7581.9	84202.9	14755.8	91376.8
Qd	58138.0	287.9	57850.1	- 1884.4	56253.6	- 4720.1	53417.9	- 9186.2	48951.8
Qx	18483.0	750.3	19233.3	4911.3	23394.3	12302	30785.0	23942	42425

پنجمین کنفرانس دوسالانه اقتصاد کشاورزی ایران
۷ تا ۹ شهریور ۱۳۸۴ (دانشگاه سیستان و بلوچستان-زاهدان)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Archvie of SID

همانطور که مشاهده می شود در شرایطی که با کوچکترین کاهش تقاضای صادراتی روبرو هستیم که از طرفی با موقعیت صادراتی چای داخلی مطابقت بیشتری داشته و در ضمن کمترین تغییرات را هم در پی داشته است، نتایج محاسبات با واقعیت کاملاً در تناقض می باشد. جهت روشن شدن مطلب مذکور کافی است مقادیر مندرج در ستون $Nx = -0.1$ با عنوان "مقادیر پس از پرداخت یارانه" با مقادیر واقعی آنها در سال 1380 و مندرج در جدول (5) مقایسه شود. می توان نتیجه گرفت از آنجا که در روش تعیین میزان یارانه صادراتی در کشور معیار خاصی وجود نداشته و از طرفی بسیاری از عوامل مؤثر در تعیین آن نادیده گرفته می شود، کارکرد یارانه صادراتی در کشور دچار مشکل بوده است.

(2) میگوی پرورشی

رشد بسیار زیاد صنعت میگو در یک دوره زمانی کوتاه در کشور و از طرفی وجود تقاضای بالا برای این محصول با توجه به مقبولیت و پذیرشی که در سطح جهانی برای آن وجود دارد، حاکی از وجود امکانات بالقوه و تمایلات تولیدی و صادراتی است. ولیکن با توجه به هزینه بالای تولید این محصول و از طرفی کاهش قیمت جهانی آن در سالهای اخیر شاهد ضرر و زیان اقتصادی برای بسیاری از مزارع پرورش میگو در کشور بوده ایم لذا دولت جهت تداوم حضور در بازارهای جهانی اقدام به پرداخت یارانه صادراتی به صادرکنندگان نموده است. نتیجتاً در میزان تولید و صادرات میگو تنها شرایط بازار داخلی مدنظر نمی باشد بلکه صادرکنندگان و تولیدکنندگان میگو جهت تعیین و یا تخمین میزان تولید و صادرات خود بازار جهانی را نیز مدنظر خواهند داشت. و از آنجا که درصد بیشتری از تولید داخلی صادر می گردد، قیمت داخلی را می توان تابعی از قیمت صادراتی و قیمت جهانی در نظر گرفت. جهت نشان دادن این رابطه از رابطه (11) استفاده شده است.

سپس با عمل دیفرانسیل گیری رابطه مذکور را به صورت درصد تغییرات و رابطه (12) تبدیل نموده ایم. رابطه (12) میزان تغییر قیمت داخلی در اثر درصدتغییر نرخ ارز و قیمت جهانی نشان می دهد. در صورتیکه شرایط بازار جهانی بر خلاف صادرات داخلی تغییر کرده باشد، دولت می تواند با حمایت مستقیم صادرات (یارانه صادراتی معین) به منظور حفظ سهم خود در بازار بین الملل اثرات منفی این تغییرات را جبران نماید و یا به منظور افزایش سهم صادرات کشور در بازار جهانی با توجه به شرایط بازار بین الملل و تغییرات آن نرخ یارانه صادراتی مؤثر را برآورد نماید. با جایگزین نمودن مقدار تغییرات قیمت حاصل از رابطه (12) در رابطه (13) می توان نرخ مؤثر یارانه صادراتی با توجه به هدف دولت محاسبه نمود.

در جدول (8) مقادیر عددی متغیرهای موجود در روابط (12) و (13) درج شده است و دوره زمانی مورد بررسی در این تحلیل، سال 1381 (سال پرداخت یارانه صادراتی) و سال ما قبل آن (جهت بررسی تغییرات) در نظر گرفته شده است. پس از انجام محاسبات نتایج در جدول 9 ذکر گردیده است. و از آنجا که طی بررسیهای صورت گرفته مقدار عددی کاهش تقاضای خارجی یافت نشد در نتیجه جهت انجام محاسبات، دامنه ای

از کشش ها در نظر گرفته شده است . طبق رابطه (12) به منظور انجام محاسبه تغییرات قیمت ، مقدار β نیز نیاز می باشد . بدین منظور دو مقدار فرضی برای β در نظر گرفته شده است :

$\beta < 1$ ($\beta = 0.5$) بدین معنا که در اثر یک واحد تغییر در قیمت جهانی کمتر از یک واحد تغییر در قیمت داخلی را در پی خواهد داشت .

$\beta > 1$ ($\beta = 1.5$) در شرایطی است که یک واحد تغییر در قیمت جهانی بیشتر از یک واحد تغییر در قیمت داخلی را موجب خواهد شد .

برای محاسبه نرخ یارانه صادراتی مؤثر ، ابتدا تغییرات قیمت بر حسب تغییرات نرخ ارز و قیمت جهانی طی دو سال (1380 و 1381) بر اساس رابطه 12 و مقادیر متفاوت β برآورد شده و سپس با استفاده از این مقادیر و کشش های مختلف ، مقدار تغییر یارانه صادراتی از رابطه (13) محاسبه می گردد . از آنجا که در فاصله زمانی مذکور تنها در سال 1381 پرداخت یارانه صادراتی به محصول میگوی پرورشی صورت گرفته است ، تغییرات یارانه صادراتی نشان دهنده میزان یارانه صادراتی مورد نیاز در سال 1381 خواهد بود .

همانطور که ملاحظه می گردد طبق رابطه (13) مقدار β رابطه مستقیم با مقدار یارانه صادراتی خواهد داشت . نتیجتاً هر چه مقدار β بزرگتر باشد میزان یارانه صادراتی مورد نیاز بیشتر است ولیکن با توجه به مطالعات انجام شده از آنجا که ضعف های داخلی در کشور ، کاهش قیمت جهانی به میزان 10 درصد کاهش 20 الی 30 درصدی در بازار را به همراه خواهد داشت ، در نتیجه فرض $\beta > 1$ مطابقت بیشتری با شرایط کشور داشته است . از طرفی با توجه به شرایط این کالا در بازار جهانی انتظار داریم تقاضای صادراتی کشش پذیر باشد . حال اگر

$N = -5$ می توان گفت مقدار یارانه صادراتی محاسبه شده (3880/13) تفاوت چندانی با یارانه صادراتی سال 81 (3000ریال) نخواهد داشت .

نتایج نشان می دهد هر چه کشش تقاضای صادراتی (خارجی) بیشتر باشد ، میزان یارانه صادراتی مورد نیاز کمتر خواهد بود یا به عبارت دیگر کشش بیشتر افزایش کارایی یارانه صادراتی را به همراه خواهد داشت .

جدول (8) مقدار پارامترهای موجود در روابط (12) و (13) مربوط به میگوی پرورشی			
سال	1380	1381	
1 یارانه صادراتی	0	3000 ریال / kg	
2 تولید	7606 تن	5959 تن	
3 مصرف	-	954.2 تن	
4 قیمت داخلی	-	36,301 ریال	
5 قیمت جهانی	3.5 /kg دلار	3.9 /kg دلار	
6 نرخ ارز	8180 ریال / دلار	8018.92 ریال / دلار	
7 Nd	-0.09	-0.09	
8 E	0.0015	0.0015	
9 Kd	-	0.16	
10 Kx	-	0.84	

جدول (9) نتایج محاسبات برای میگوی پرورشی براساس جدول (8) و روابط (12) و (13)								
واحد: (ریال / کیلوگرم)								
	N = - 0.1		N = - 0.7		N = - 2		N = - 5	
	$\beta=0.5$	$\beta=1.5$	$\beta=0.5$	$\beta=1.5$	$\beta=0.5$	$\beta=1.5$	$\beta=0.5$	$\beta=1.5$
dP	1288.35	3865.05	1288.35	3865.05	1288.35	3865.05	1288.35	3865.05
dS	1532.20	4596.60	1323.00	3969.60	1300.50	3902.10	1293.20	3880.13

ماخذ: محاسبات نویسنده

6- نتایج :

همانطور که ملاحظه می گردد نتایج مطابق با تئوری موضوع می باشد:

- بدین معنا که در اثر پرداخت یارانه صادراتی درصد تغییرات قیمت داخلی ، عرضه و صادرات مثبت و درصد تغییرات مصرف داخلی منفی می باشد.
- پرداخت یارانه صادراتی منجر به افزایش قیمت داخلی و در نتیجه افزایش عرضه داخلی و کاهش مصرف و نهایتاً افزایش صادرات شده است
- همچنین نتایج نشان می دهد در نتیجه پرداخت یارانه صادراتی به عنوان یک ابزار سیاستی جهت حمایت مستقیم صادرات ،تغییر بیشتری در میزان صادرات نسبت به سایر متغیرهای اقتصادی صورت گرفته است.
- از طرفی محاسبات نشان می دهد هر چه تقاضای جهانی یا به عبارت دیگر تقاضای صادرکنندگان کاهش پذیرتر باشد (قدرمطلق مقادیر بزرگتر باشد) درصد تغییرات متغیرهای اقتصادی علی الخصوص صادرات در اثر پرداخت میزان معینی یارانه و با همان شرایط اولیه مفروض بیشتر خواهد بود .
- همانطور که مشاهده می شود در شرایطی که با کوچکترین کاهش تقاضای صادراتی روبرو هستیم (از طرفی با موقعیت صادراتی چای داخلی مطابقت بیشتری داشته و در ضمن کمترین تغییرات را هم در پی داشته است) نتایج محاسبات با واقعیت کاملاً در تناقض می باشد .
- جهت روشن شدن مطلب مذکور کافی است مقادیر مندرج در ستون $Nx = -0.1$ با عنوان ” مقادیر پس از پرداخت یارانه“ با مقادیر واقعی آنها در سال 1380 و مندرج در جدول (5) مقایسه شود .
- می توان نتیجه گرفت از آنجا که در روش تعیین میزان یارانه صادراتی در کشور معیار خاصی وجود نداشته و از طرفی بسیاری از عوامل مؤثر در تعیین آن نادیده گرفته می شود، کارکرد یارانه صادراتی در کشور دچار مشکل بوده است .

7- پیشنهادات :

- یکی از مهمترین مواردی که دولت ضمن اتخاذ سیاست یارانه صادراتی باید مورد توجه قرار دهد بررسی وضعیت کالای مشمول یارانه چه در بازار داخلی و چه در بازار جهانی می باشد . زیرا یکی از مهمترین عوامل تاثیر گذار در افزایش کارایی یارانه صادراتی توجه به شرایط اولیه کالا در بازار داخلی و بازار بین المللی قبل از هر نوع پرداختی می باشد .

- در تعیین میزان یارانه های صادراتی علاوه بر معیارهایی که اکنون دولت در نظر گرفته است ، باید به موارد ذیل توجه اساسی داشته باشد :

- 1- کشش عرضه داخلی محصول مشمول یارانه صادرات
- 2- کشش تقاضای داخلی محصول
- 3- نرخ ارز داخلی
- 4- قیمت جهانی
- 5- کشش تقاضای خارجی برای محصول مشمول یارانه
- 6- کشش تقاضای صادر کنندگان محصول

از آنجا که دولت بودجه ای را صرف یارانه صادراتی خواهد کرد لذا در صورتیکه روش و معیار مناسبی با توجه به تمام عوامل مذکور در نظر بگیرد می تواند با هزینه کمتر نتایج بهتری را بدست آورد .

- با توجه به اینکه پروسه پرداخت یارانه های مصوب طولانی بوده و گاه حتی دریافت یارانه کالایی به دو سال می انجامد و همچنین وجود مراحل پر پیچ و خم و بوروکراسی زمان بر حاکم بر روند اعطای یارانه های صادرات ،سبب می شود صادر کننده نتواند به یارانه با دید یک درآمد قطعی بنگرد و در نتیجه تاثیر گذاری آن بر افزایش صادرات را کاهش خواهد داد لذا دولت اگر بخواهد یارانه اعطایی در افزایش سود و در نتیجه افزایش صادرات تاثیر گذار باشد بهتر ان است درباره نحوه و زمان پرداخت یارانه تدبیری بیندیشد .

منابع انگلیسی:

- Alston , J .M.AND Scobie , G.M. A differentiated goods model of the effects of European Policies in international poultry markets . Southern Journal of Agricultural Economics , July 1987 .
- Brander,J.A .and . B.J .Spencer,1985,"Export Subsidies and Market Share Rivalry ,"Journal of International Economics 18,83-100
- Duffy , P.A. and M.K. wohlgenant .December 1991. effects of an export subsidy on the cotton industry . - Panogariya , A . (1999). Evaluating the case for export Subsidies , Department of Economics , Universtity of Maryland Southern journal of agricultural economics .
- Paudel,L .Adhikari ,M .Houston , J.E.and Kinnucan ,H.W. Analysis of exchange rate linked subsidies for non-price export promotion : the case of cotton . Paper submitted to 2002 AAEA meeting at Long Beach ,CA.
- Ruiz ,L and Garter ,H .2000 .The impacts of export subsidy reduction commitments in the agreement on agricultural . Department of agricultural , Resource and Managerial Economics , Cornell University .
- Suranic , S .(1997-2003). Export Subsidies .
[http:// www.internationalecon.com](http://www.internationalecon.com)
- Suranic , S.Price Effects of an Export Subsidy large country case .
[http://www.internationalecon . com](http://www.internationalecon.com)
- Suranic , S. Welfore effects of an Export subsidy large country case .
[http : // www.international econ.com](http://www.internationalecon.com) .

منابع فارسی:

- اخوی ، 1 (1373). مطالعاتی در نظریه ها ، کاربردها و تجربه های تجارت بین الملل ، استراتژی بازرگانی و توسعه اقتصادی . انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی ، چاپ اول ، تهران .
- التجائی ، 1 (آبان 1378) . بررسی یک الگوی تجارت مطلوب برای ایران . پایان نامه دوره کارشناسی ارشد ، دانشکده اقتصاد ، دانشگاه تهران .

- آمار مقدماتی تجارت خارجه دوازده ماهه 1382 ، مؤسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران سالهای مختلف (گزارش اقتصادی و ترانامه
- بررسی بازار داخلی و تجارت خارجی میگوی ایران ، مؤسسه تحقیقات سواحل جزیره هرمز در سال 1382 مؤسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی ، 1382
- بخشوده ، (1382) . بررسی تجربیات کشورهای منتخب در تنظیم بازار محصولات کشاورزی ، مؤسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی
- بر آورد توابع عرضه و تقاضای صادرات میگو و بررسی عوامل مؤثر بر آن ، پایان نامه کارشناسی اشد ، دانشکده اقتصاد ، دانشگاه تهران.
- پیام صادرات ، شماره هفتم دوره جدید دیماه 1382 ، نشریه رسمی مرکز توسعه صادرات ایران
- پیام صادرات ، مرکز توسعه صادرات ایران . شماره چهارم ، زمستان 1381 ، دوره جدید انتشار
- پور مقیم ، ج (1378) ، تجارت بین الملل ، نظریه ها و سیاست های بازرگانی ، نشر نی ، چاپ پنجم ، تهران
- تأثیر سیاستهای ارزی و تجاری بر انگیزش نسبی تولیدات کشاورزی ایران در دو دهه گذشته .پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشکده اقتصاد ، دانشگاه تهران
- تأثیر سیاستهای حمایتی بر صادرات غیر نفتی ،پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشکده اقتصاد ، دانشگاه تهران .
- جبل عاملی ، ف (بهمین 1381) . نقش نظام ارزی بر توسعه تجارت و رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه منتخب . رساله دکتری ، دانشکده اقتصاد ، دانشگاه تهران
- حداد ، ع (بهار 1383) . ارزیابی پتانسیل های اشتغال زایی بخشهای مختلف اقتصاد ایران . فصلنامه پژوهشهای اقتصادی ایران ، دانشگاه علامه طباطبائی ، دانشکده اقتصاد ، مرکز تحقیقات اقتصاد ایران.
- خسروی نژاد ، ع (سال 1382) . بررسی اقتصادی چای از مرحله تولید تا مصرف . مؤسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی ، معاونت برنامه ریزی اقتصادی ، وزارت جهاد کشاورزی .
- سالنامه بازرگانی گمرک (سالهای مختلف) . وزارت بازرگانی ، تهران .
- سیاستهای تجاری و توسعه اقتصادی ، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی مجری طرح محمود متوسلی : مدیر مسئول ابراهیم گرجی ، {و دیگران} تهران 1379
- سیاست استراتژیک تجاری و اقتصاد بین الملل جدید ، ویرایش : پل ، گروگمن ترجمه غلامرضا آزاد (ارمکی) {و دیگران} تهران 1378
- شکیبایی، ع و کمالی دهکردی، پ (1371). بررسی تطبیقی شیوه های تشویق صادرات در چند کشور منتخب ، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی ، وزارت بازرگانی ، تهران .
- عزیز زاده ، ی (1382) . یارانه های صادراتی با عملکرد و معیارهای لازم . محقق بانک مرکزی
- کریمی تبار ، ع (1380). بررسی اثر سیاستهای حمایتی بر صادرات غیر نفتی با تاکید بر بخش کشاورزی .پایان نامه دوره کارشناسی ارشد ، دانشکده صنایع ، دانشکده صنعتی اصفهان .
- مدیریت صادرات غیر نفتی ، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی ، گوهریان . مؤلف : محمد ابراهیم گوهریان - تهران - 1379